

מצא גט אשה (בבא מציעא יח-כ)

גליון 415

איתא במשנה בדף יח. מצא גיטי נשים ושחרורי עבדים דייתיקי מתנה ושוברין הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא לתנן.

ובגמ', טעמא דנמלך שלא לתנן, הא אמר תנו, נותנין ואפילו לזמן מרובה. ורמינהו המביא גט ואבד הימנו, מצאו לאתרו כשר, אם לאו פסול. אמר רבה לא קשיא כאן במקום שהשיירות מצויות, כאן במקום שאין השיירות מצויות. ואפילו במקום שהשיירות מצויות, והוא שהוחזקו שני יוסף בן שמעון בעיר אחת וכו'. ובעמ' ב' רבי זירא רמי מתניתין אברייא וכו'. וללישנא קמא ס"ל לרבי זירא כרבה. וללישנא בתרא ס"ל דכשיש שיירות מצויות אע"ג דלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון, לא יחזיר.

ולא מבואר בגמ' מה הדין לפי רבי זירא באופן שהוחזקו שני יוסף בן שמעון ואין שיירות מצויות. יש ראשונים שלומדים (ריטב"א ורא"ש, ורמב"ן בגיטין) שה"ה בכה"ג חיישינן ולא יחזיר. ויש ראשונים שאומרים (ר"ן בגיטין וריטב"א בגיטין בשם הרמ"ה) שרק באופן ששיירות מצויות חיישינן אבל בהוחזקו ואין שיירות מצויות גם רבי זירא מודה שיחזיר.

ופסקו הרי"ף והרא"ש כלישנא בתרא דרבי זירא, דאזלינן לחומרא, וכן נפסק בשו"ע (אה"ע קלב, ד). והנה בתוס' בדף כ: (בד"ה איסורא ממונא) כתבו ועוד י"ל דמדאורייתא לא חיישינן לשני יוסף בן שמעון אבל מדרבנן חיישינן משום לעז (ובממונא לא שייך לעז). מבואר דכל החשש כאן הוא מדרבנן. ולכאורה קשה דאי הוי רק חשש דרבנן, למה החמירו מספק הרי בספק דרבנן יש להקל. ורעק"א הקשה דאם כל החשש הוא מדרבנן, למה הצריך רב אשי סימן מובהק, וסימן רגיל אינו מספיק כי סימנים דרבנן, הרי כל החשש כאן הוא דרבנן, ויועיל סימן דרבנן לחשש דרבנן. ובברכת אברהם כתב שגם בדרבנן אין הביאור דסימנן הוי הוכחה ברורה לגבי דינים דרבנן אלא שאם סימנים דרבנן גדרו שיש תקנה מיוחדת לממון להחזיר בסימנן (כי הפקר ב"ד הפקר) אבל במידי דאיסורא לא סמכינן.

והגר"א אריאלי ביאר דאמנם הוי חשש דרבנן אבל החשש הוא שיש כאן איסור דאורייתא, ולכן לא יועילו סימנים שהם רק ראיה מדרבנן. סימנים דרבנן יכולים להועיל רק לאיסור דרבנן.

ולפי"ז אפשר לומר שהוא הטעם שהחמירו לפסוק כרבה כי סוף סוף החשש הוא באיסור דאורייתא. והנה בנמצא גט יש בעצם שתי שאלות, שאלה אחת היא האם גט זה הוא הגט שנכתב עבור האשה הזאת או דילמא נכתב לאחרת, וממילא הגט הזה פסול עבורה. ויש שאלה נוספת דגם אם הגט היה כשר, ממי הוא נפל, האם אמרינן שנפל מן האשה, דהיא כבר קיבלה את הגט וכבר נתגרשה או שנפל מהבעל ואינו מעוניין בכלל שתתגרש או שעדיין לא קיבלה אבל עכשיו רוצה הבעל שיתנו לה הגט.

והתוס' למדו שהבעל מודה פי' שמודה שממנה נפל וכבר גירשה בו. והקשו (בדף יח: בד"ה ואפילו לזמן מרובה) אמאי לא נחזיר כיון דנאמן לומר גרשתיה. וי"ל דנאמן לומר גרשתיה וזהא מגורשת מכאן ולהבא הואיל ובידו לגרשה אבל הכא שאומר שכבר גרשה מזמן הכתוב בגט, כמו שאינו נאמן למפרע כך אינו נאמן להבא. ויחזיר דקתני היינו בעדים ותתגרש בו בחזרה זו, ולא חיישינן שמא מאחר נפל ואפילו לזמן מרובה. מבואר בתוס' שהיות ואומר שגירש אותה בעבר, אינו נאמן. ומה שמחזירים השטר לאשה היינו שיתנו לה עכשיו לשם גירושין, ולכן צריך עדים למסירת הגט.

ובתורת חיים הקשה דבבריייתא סתמא קתני יחזיר לאשה, ולא נזכר שצריך ליתן דוקא בפני עדים. וברש"י בגיטין כז כתב (בד"ה מודה) וז"ל מודה, שאומר ליתנו לה. משמע שהבעל אומר שעכשיו יתנו לשם גירושין ולא שנפל ממנה וכבר נתגרשה. אבל גם לפי דבריו יחזיר פירושו שיתן לאשה עכשיו לשם

גירושין. ולפי התוס' שהבעל טוען שכבר קיבלה אם כתוב יחזיר משמע כמו שביקש הבעל ולא שצריך לגרש עכשיו (כמו שהקשה בתורת חיים) אבל לרש"י שהפשט בברייתא הוא שהבעל אומר לתת לאשה לשם גירושין, אין הברייתא צריכה להזכיר שיתן לשם גירושין אלא פשוט שיחזיר היינו כמו שטען הבעל. ובפני יהושע כתב על דברי המשנה מצא גיטי נשים הרי זה לא יחזיר שאני אומר כתובים היו וכו', ולכאורה יש לתמוה דמאי קמ"ל בגט דלא יחזיר לאשה כשאין הבעל מודה משום שמא נמלך, ותיפוק ליה אפילו לא נמלך אי אפשר ליתן הגט בלתי ציווי הבעל כיון שלא עשאו שליח לזה המוצאו, ובגט שליחות דוקא בעינן שישמע מפי הבעל ולא דמי לשאר שטרות. ואע"ג דאמרין בגמ' דמתניתין לדיוקא, דאמר תנו נותנין אתא לאשמעינן (ואין חידוש במה שכתוב במשנה) מ"מ פשטא דלישנא משמע שיש ג"כ קצת חידוש בגוף הדין. ונראה לי דפשטא דמתניתין איירי שהאשה אומרת שכבר ניתן הגט לידה, וס"ד דמהימנא בהא כיון שיותר יש לתלות הנפילה מידה שלא נזהרה כ"כ בשמירתו שאינה צריכה לו כ"כ משא"כ אילו היה עדיין בידו כדי ליתנו לה היה נזהר בשמירתו וכו' וקמ"ל דאפ"ה תלינן שלא היה עדיין בידה אלא מידו נפל, כיון שנמלך עליו שלא ליתנו.

חזינן שלמד הפני יהושע שטענת האשה היא שכבר קיבלה את הגט ונפל ממנה ונמצא שכבר נתגרשה. ובאופן שאינו מודה לא נותנים דילמא נמלך אבל באופן שמודה היינו שמודה שכבר נתן לה וכמו שטוענת האשה אז נותנים לה. וממילא א"צ למנות שליח ולתת לה בפני עדים נתינה חדשה. וכן כתב הפנ"י לקמן (בתוס בד"ה ואפי' לזמן מרובה) שנאמן הבעל שהיא כבר גרושה כי בידו לגרשה עכשיו ע"י גט זה שנמצא. ואם היינו חוששים לשני יוסף בן שמעון הרי אין בידו לגרשה בזה הגט וממילא אינו נאמן ולא יחזיר. ברמב"ם (פי"ח אבידה ה"ו) כתב שבזמן שהבעל מודה יחזיר, ולא הזכיר שצריך לגרש בפני עדים. וע"כ דהבעל נאמן שכבר התגרשה. ואע"ג דאין הבעל נאמן למפרע וכמו שהעירו התוס', כאן שהגט מסייעו נאמן. והנה בשטמ"ק (בדף יח:) הקשה דלמה חיישינן בגט, דנאמר דהוי ספק ספיקא, שמא כבר גירשה ונחזיר לה אפילו אינו שלה, ואפילו לא גירשה, שמא זהו הגט שאבד ותתגרש עתה בחזרה זו. ותירץ שבאשת איש אין הולכין אחר הרוב כדאמרין ביבמות במים שאין להם סוף, וה"ה דלא שרינן בספק ספיקא. ועוד שאותו ספק שמא כבר גירשה לאו ספיקא הוא דהא העמד אשה בחזקתה דלא נתגרשה. (וזה תלוי בנידון באחרונים אם יש חזקה באחד הספיקות, אי הוי ס"ס או לא, עיין שב שמעתתא ש"א פי"ח).

והנה מבואר בגמ' (בריש יט.) דאפי' אם לא מהני סימנים, טביעות עין מהני. וצ"ב איך סומכים על טביעות עין, דאפי' אם נאמין לו כי הוא תלמיד חכם, סוף סוף אינו אלא עד אחד, ודבר שבערוה צריך שני עדים. והיה מקום לומר דשאני הכא דיש גט שהוא המתיר את האשה, וכל השאלה היא בכשרות הגט, ולכן בכה"ג די בעד אחד. אלא דבריש גיטין לגבי שליח דבעי למימר בפני נכתב ובפני נחתם, הגמ' מקשה איך נאמן הרי הוי דבר שבערוה ובעינן שנים למרות שגם שם יש גט שבא להתיר וכל השאלה היא בכשרות הגט. וע"כ דשאני הכא דאין זה ספק ממש אלא חשש, שבנפל השטר חוששין לכל מיני חששות אע"פ שהן רחוקות, ולכן לא בעינן שני עדים, ודי בטביעות עינא לסלק החשש.

ובקובץ הערות (סי' עז אות ג-ה) כתב שהוא מדין עד אחד (וכן משמע במגיד משנה בהל' גירושין ג, ט) דכיון דלא בא להוציא ממוחזק מהני עד אחד באבידה. ולא חשיב דבר שבערוה כמו שמבואר בקידושין (סג:) בקידשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה, ובא אחר ואמר אני קדשתיה נאמן, דלא הוי כדבר שבערוה דאינו מוציאה מחזקתה אלא מעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו. וכמו ששם נאמן לברר שהוא הבעל הואיל ונודע שיש בעל, ה"ה באופן שיש ודאי גט ולא נודע אם זה הוא או אחר, לא הוי דבר שבערוה. ובשערי ישר (ש"ו פי"ד) הביא בשם הריטב"א (גיטין כז) שטביעות עינא מועילה רק בבעל דבר אבל בתור עדות על אחר אינו נאמן. ובשליח שהביא ממדינת הים השאלה בענין כתיבת הגט אם נכתב לשמה הוי דבר שבערוה שכתבת הגט היא התחלת המעשה המצטרף להתיר את האשה והרי הוא כמעיד על הגירושין אבל כשמעיד שגט זה הנכתב הוא של בעל זה הוי כעד אחד באיסורים, והיות והוא שליח שבעלה מסרו לידו, הרי הוא כבעל דין שהוא נאמן.